

SINIF İÇERİSİNDE ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARINA ETKİ EDEN ETMENLER

STUDENT ATTITUDES IN CLASS FACTORS AFFECTING

Dr. Recep ATICI

MEB Öğretmen/Muğla

Özet

Bu araştırma öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etmenlerin neler olduğu ve sınıf içi ve sınıf dışı olumsuz etmenlere karşı ne gibi önlemler alınması gerektiğini belirlemek amacıyla alan yazın tarama modeline yönelik bir araştırmadır. Toplum, eğitim süreci sonunda öğrencilerin erdemli, ahlaklı bireyler olarak yetişmelerini beklemektedir. Fakat öğrencilerin davranışlarına etki eden çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunların bazıları sınıf dışı etkenlerdir. Bu etkenler çocuğun doğumundan itibaren onun davranışlarının şekillenmesine etki ederken bir kısmı ise çocuğun eğitim aldığı yıllarda etki etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencinin davranışlarındaki farklılık; kendi bireysel farklılıklarından, yani kalıtımla gelen özelliklerinden, ailesinden, büyüdüğü sosyal çevreden, çevredeki ve okuldaki arkadaşlarından, teknolojiden, ailenin bulunduğu sosyo -ekonomik yapıdan, okula başladığı yıllarda öğrenim gördüğü sınıfın yapısından, öğretmenin davranışlarından eğitim programı ve öğretim yöntemlerinden, kaynaklanmaktadır. İstenmeyen öğrenci davranışlarını minimize etmek için uygulanabilecek yöntemler şunlardır: Çocuk sevgi ve güven ortamı içinde, sağlıklı olarak yetiştirilmeli, öğrencinin, değiştirmek istediğimiz davranışı gösteren arkadaş gruplarına yönlendirilmesi için okul, aile ve öğretmen işbirliği yapmalı, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden uzak durmaları sağlanmalı, okul yönetimi öğrencilerin ders içi ve ders dışındaki sosyal, kültürel ve sportif tüm faaliyetlerini desteklemeli, öğrenme ortamının etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için sınıflar öğrenci merkezli tasarlanmalı, sınıfta risk grubuna giren öğrenciler tespit edilmeli, bu öğrencilerle çok yakından ilgilenilmeli, onlara sevgi ve anlayış gösterilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Okul, Öğrenci Davranışları, Sınıf, İstenmeyen Öğrenci Davranışı

Abstract

This study is a research with a model of literature method which aims to determine what factors in or out class affect the student's attitudes and which precautions should take against negative factors in or out class. Society

awaits students' growing as virtuous, moral individuals at the end of educational process. But there are various factors that affect students' attitudes. Some of these are out-class factors. While part of these factors have influenced shaping the child's attitudes since his natal, some of these affect them child's education years. According to research results, the difference in the behavior of the students stems from their individual differences namely inherited properties, family, social environment in which they grow, their friends at schools and neighborhood, the technology, family's being in socioeconomic structure, their class structure in the beginning of school years, the lecturer's behaviors and instruction program and education methods. Those are the recommendations which can be applied for minimizing the factors which cause undesirable student's attitudes. The child should be grown as healthy in sympathy and confidence atmosphere, school administrators, the family and the lecturer should collaborate for directing the student to the friend groups that show desirable behaviors, they should be provided to avoided from the negative effects of mass media, the school administrators should encourage all of students' social, cultural and sporty actions in or out class, the classes should be designed as student-centered in order to operating teaching occasion effectively and efficiently, the students at risk groups should be identified, deal with very closely and sympathy and sensibility should be shown to them .

Key Words: Education, School, Student Behavior, Class, Unwanted of Student Conduct

GİRİŞ

Her çocuğun ayrı bir dünyası olduğundan sınıf içerisinde bir araya gelen bu ayrı dünyaları yıllarca bir arada tutmak, onları geleceğe hazırlamak, onları anlamak sabır ve uzmanlık gerektiren bir iş haline gelmektedir. Anne ve babalar çocuklarını yetiştirirken, onları tam olarak tanıyamamakta, psiko sosyal ve akademik gelişimlerini verimli bir şekilde takip edememektedirler. Sadece fiziksel bakıma yönelik ilerleyen bu süreç, anne ve babanın çocuklarının olaylar karşısındaki tepki, düşünce, yorum, üzüntü ve sevinçlerini göz ardı etmelerine neden olmaktadır. Göz ardı edilen bu durum bir araya gelen bu farklı dünyalarda istenmeyen birçok davranışı da beraberinde getirmektedir. Öğrencini davranışları sadece aile tarafından değil sosyal çevresi, akranları, okulu ve öğretmenlerinden de etkilenmektedir (Şenay, 2011).

Okullar bireylerin eğitilmesi işlevini üstlenen toplumsal kurumlardır. Her kurumun işlevini yerine getirebilmesi için kurum içindeki bireylerin belli statüleri, rolleri ve bu rollerin gerektirdiği davranışlar vardır. Bireylerden de bu rollerin gerektirdiği davranışları sergilemesi beklenmektedir. Ancak öğrencilerin davranışları yaşamlarındaki pek çok faktör tarafından şekillenmektedir. Bu nedenle öğrenciler sınıfta çeşitli davranışlar sergilemektedir. Bir ülkenin gelişmesi, öğretmenlerin kalitesine, eğitimsel materyallerine, eğitim programlarına, öğretim yöntemlerine, güncel kütüphanelere ve iyi geliştirilmiş müfredata bağlıdır. İnsan kaynakları yönetimindeki son gelişmeler örgütlerdeki başarının teknolojik kaynakları

geliştirmekten daha çok insan kaynaklarının geliştirilmesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Eğitimde amaç hem zihinsel hem de ruhsal yönden sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Bu şekilde kişilerin sosyal davranışlarının düzenlenmesi, kişisel hakların korunması sağlanmış olmaktadır. Günümüzde öğrencilerin sadece materyalist ve teknolojik ideoloji çerçevesinde eğitim alması eleştirilmekte ve tek tip düşünce ile verilen eğitimin ileride yol açabileceği zararlar tartışılmaktadır (Yener, 2011).

Günümüzde eğitim, bilgi toplumunun en önemli unsuru olan insanı yetiştirmekle mesul durumdadır. Eğitimde insan unsurunu öğrenci temsil etmektedir. Öğrenci eğitim ortamını oluşturan sınıf ve okulda birtakım olumlu ve olumsuz davranışlar sergilemektedir. Bu davranışları etkileyen sınıf ortamı ve sınıf dışı birçok etmen bulunmaktadır.

Sınıf öğrenci davranışlarını etkileyen bu etmenler arasında, öğrencilerin özellikleri ve gereksinimleri, okulun yönetim yapısı, öğretmenlerin sahip olduğu kişisel geçmiş ve öğretmenlerin öğrencilere kazandırmak istedikleri davranışlar doğrultusundaki inançları yer almaktadır. Davranışın oluşumunda, bireyin özellikleri ile birlikte dış etkenler de etkilidir. Bu dış etkenler; çevre, aile ve okuldur.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etmenlerin neler olduğu istenmeyen davranışların hangi nedenlerle görüldüğü ve sınıf içi ve sınıf dışı olumsuz etmenlere karşı ne gibi önlemler alınması gerektiğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Öğrenci davranışlarına etki eden faktörler çocuğun doğumundan başlayıp süreç içinde çevrede ve okulda şekillenmektedir. Öğrencileri negatif etkilerden kurtarmak için aileler tek başına yeterli olamamaktadır. Şiddet ya da anti sosyal davranışların nedenlerinin araştırılmasında ve okulların daha güvenilir hale getirilmesinde eğitimcilere de bazı roller düşmektedir. Fakat asıl önemli olan doğumdan itibaren çocuğa olumlu öğrenme ortamları sunabilmekte ve gerek sınıf içini gerekse sınıf dışı ortamları çocukların ihtiyaçlarını olumlu şekilde karşılayacak düzeyde düzenleyip gerekli önlemleri alabilmektedir.

Bu nedenle bu çalışma öğrencilerin davranışlarını nelerin etkileyebileceğini ve öğrenci davranışlarını etkileyen etmenlere karşı ne gibi önlemler alınması gerektiğini belirlemek açısından öğrencilerimiz, öğretmenlerimiz, aile ve toplum açısından önemlidir.

Problem Cümlesi

Öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etmenler nelerdir?

Alt Problemler

- 1.Öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi etmenler nelerdir?
- 2.Öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf dışı etmenler nelerdir?

3.Sınıf içi ve sınıf dışı olumsuz etmenlere karşı alınabilecek önlemler nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışma, tarama modeline uygun hazırlanmıştır. Tarama modelinde; araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılmaktadır. Karasar (2008); tarama modelini, “geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı” olarak tanımlamaktadır.

Araştırma için gerekli veriler kitap, dergi, makale gibi yazılı kaynaklardan toplanmıştır. Öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı etmenler ve önlenmesi hakkında bilgiler verilmiştir.

1.Sınıf Dışı Etmenler:

Aile, sosyal çevre, okul sınıf dışı etmenlerdir.

a) Aile

Aile; çocuğun doğuştan üyesi olduğu toplumdaki en küçük kurumdur. Çocuk ilk toplumsal davranışlarını ailesindeki kişilerle ilişki kurarak ve onları taklit ederek öğrenmeye başlar. Böylelikle çocuğun toplumsallaşması ilk olarak ailede başlarken diğer yandan da çocuğun kişilik gelişimi aile ortamında sağlanmış olur.

Ailenin bulunduğu kültürün özellikleri, ebeveynlerin eğitim durumu, daha önce yaşamış oldukları deneyimler v.b. birçok etmen çocuğu ve çocuğun okuldaki davranışlarını etkiler. Bunların yanı sıra ebeveynlerin çocuğa karşı davranış ve tutumlarının çocuğun üzerinde çok önemli ve kimi zaman da kalıcı bir etkisi vardır.

Araştırmalar davranışlarında aşırı baskı ve tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının anne ve babalarından intikam alma, dolayısıyla onları cezalandırma düşüncesiyle suç işlemeye eğilimli olduklarını; bazen de küskün, silik, çekingen, kolaylıkla başkalarının etkisinde kalabilen kişiler olduklarını göstermektedir(Erden, 2008).

Bazı ailelerde ise disiplin neredeyse yok denecek kadar düşük düzeydedir ve anne-baba çocuklara sıcak davranarak onların davranışlarını denetim altına almaz. Bunun bir sonucu olarak aşırı hoşgörüyü karşılaştıran çocuklar bencil, idare edilmesi zor, sabırsız ve anlayışsız olabilmektedir. Yine ebeveynlerin dengesiz ve kararsız davranması da çocuğun karakter gelişimine etki edebilir. Anne-babaların çocuğun bulunduğu ortamda birbirlerini eleştirmeleri, davranış tutarsızlıkları, çocukta çelişkili, kararsız ve tutarsız bir kişilik gelişmesine neden olabilmektedir. Ailelerin bütün bu davranış ve tutumları çocuğun akademik yani okul başarısını da etkilemektedir. Bu konuda yapılan araştırma sonuçları şöyledir;

Ebeveynlerin çocuktan bekledikleri okul başarısı ile çocukların sergiledikleri akademik performansları arasında olumlu bir ilişki vardır. Dengeli ve düzenli aile ilişkilerinin bulunması, çocuğun başarısını olumlu yönde etkiler. Aile içinde çocuğun yeterli sevgi ve ilgiyi görmediği ve aile içi geçimsizliğin olduğu durumlarda, çocuğun akademik başarısı olumsuz yönde etkilenir.

Aile ve özel yaşamla ilgili diğer sebepler içerisinde öğrencinin duygusal gereksinimlerinin ailede tam anlamıyla giderilememesi, değerli ve anlamlı olduğunun hissettirilmesinde eksik kalınması, aile içi disiplinin sağlıklı olmamasından dolayı öz disiplinin yeterince gelişmemesi yer alır. Bununla beraber ödül-ceza yaklaşımının aile içinde tutarlı uygulanamaması, çocuğun yaşına uygun sorumluluk verilmemesi, doğru örnek olmayacak kişilerin aile ya da çevrede olması nedenler arasında sayılabilir (Arıca, 2004).

b) Sosyal Çevre

Psikolojide kişinin gelişimini etkileyen ve kalıtsal olmayan şeyler çevre olarak kabul edilmektedir. Okul ve sınıf, çevre içerisindeki önemli parçalardandır. Bu nedenle sınıfta yaşanan problemler çevrenin bir uzantısı olarak da görülebilmektedir. Öğrencinin bulunduğu toplumsal çevrenin öğrencinin davranışları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Olumsuz çevre şartlarında yaşamak zorunda kalan çocukların davranışları bu durumdan etkilenerek sınıf içi öğrenme yaşantılarında yaşadıkları bu olumsuz tecrübelerin etkileri görülebilir.

Sosyo-ekonomik düzeyin istenilen düzeyde olmaması, sağlığa olumsuz etki eden sosyokültürel etmenler, ırkçılık-ayrımçılık ve çevresel zehirli uyarıcılara maruz kalma, sağlık kuruluşlarının uzak mesafede bulunması, sosyal desteğin yeterli olmaması, yakın çevrede tehlikeli ya da şiddet uygulayan olumsuz davranışlar sergileyen insanların varlığı, toplumda şiddetin bulunması gibi birçok faktör çocuğun gelişimini önemli oranda etkilemektedir.

Çağdaş toplumlarda çocuklar fiziksel, duygusal ve yaşamsal gelişimlerini tehdit altına alan birçok stresli yaşam olaylarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Çocukların yaşadıkları stresli yaşam olaylarına karşı verdikleri tepkiler bilişsel gelişim düzeylerine göre farklılık gösterir. Öğretmenin çocuğun sahip olduğu bilişsel yeteneklerini ve sınırlılıklarını bilmesi, çocuğun sosyal çevresinde olan olaylardan yaşına göre nasıl etkilendiğini, sınıfta hangi önlemleri alabileceğini ve çocuğa nasıl destek verebileceğini anlamasına yardım eder.

c) Okul

Toplumdaki bireyleri eğiten kurumlara okul adı verilir. Kaliforniya Eğitim Bölümü (2000), araştırmaları göstermektedir ki, sorunlu davranışların birçok sebebi olmasına karşın okul ortamından ve sınıf ortamından kaynaklanan sebepler bunların en önemlilerini oluşturmaktadır. Sosyal faktörlerden aileyle ilgili sorunların çocuğun okuldaki davranışlarında oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Ancak çocukların zamanlarının büyük bir kısmını geçirdikleri okuldan kaynaklanan faktörleri de yadsımamak gerekir. Çocukların sınıf ve okulda yaşadıkları birtakım olaylar olumsuz davranışlara yol açmaktadır ve bazı çocukların okulu güvenilir ve istenilmeyen yerler olarak algılamalarına neden olmaktadır.(Yener, 2011)

Öğrencilerine iyi örnekler sergileyen öğretmen ve yöneticiler öğrencilerin okuldaki başarı oranlarının daha fazla artmasını sağlamaktadır. Öğretmen ve

yöneticilerin giyim tarzları, konuşmaları, tavır, davranış ve yaşantı tarzları öğrencileri öğretmen ve yöneticileri gerçek yaşantılarında da örnek almaya yöneltmektedir.

Problemleri davranışın okulla ilgili nedenlerini Arıcağ (2004) şöyle sıralamıştır:

1. Yönetici ve öğretmenlerin kuralların uygulanışında tutarsız davranışlar göstermeleri.
2. Öğretmenin ödül ve ceza yöntemlerini yanlış biçimde kullanması.
3. Sınıfta ve okulda ders başarısının fazla önemsenmesi sonucunda, başarısız öğrencilerin kendilerini değersiz ve anlamsız hissetmesi.
4. Öğrenciler ile kendi aralarında karşılaştırma yapılması.
5. Bütün öğrencilerin aynı şekilde öğrenmeye zorlanması ve farklılıklarının önemsenmemesi.
6. Öğrencilere sadece ders içinde sorumluluk verilirken ders dışı sorumlulukların verilmemesi.
7. Problemleri davranan öğrencilerin dışlanması.
8. Başarısız, dışlanmış ve problemleri davranan öğrencilerin kendi aralarında birbirlerini olumsuz yönde etkilemeleridir.

d) Arkadaş Etkisi

Akran gruplarının ergenlik döneminde öğrenci davranışları üzerinde oldukça önemli bir etkisi vardır. Ergenlik sürecinde çocuk ailenin kontrolünden çıkarak akran gruplarına eğilim gösterir ve bu grupların kurallarına uygun davranışlar gösterir. Akran grupları arasında eğitime, ahlaklı olmaya, akademik başarı kazandırmaya meyilli olanlar çocuğun üzerinde olumlu etki oluştururlar. Bunun tam tersi eğitimin önemini kavramak yerine boş zaman aktivitelerine (sokağa çıkmak, eğlence yerleri vb.) yönelen akran gruplarında çocuğun okuldan uzaklaşmasına ve hem okul hem de sınıf içerisinde daha fazla olumsuz davranışlar göstermesine sebep olmaktadır(Erden,2005). Bu davranışlardan bazıları şunlardır; başarısı kıskanılan arkadaşlıklar, lakap takma alışkanlığı, öğretmene sürekli olarak götürülen şikâyetler, küçük görme davranışları, ders içerisinde sınıf üyelerini rahatsız etmek, izin istemeden arkadaşlarının eşyalarını alma, el şakalarının artmasıdır (Yiğit, 2005).

e)Teknolojik Gelişme ve Medyanın Etkisi

Yaklaşık olarak 1990'lı yıllarda çocukların günlük yaşamını değiştiren en önemli teknolojik gelişme renkli ve çok kanallı televizyon ile bilgisayarların sayısının artarak daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlaması olmuştur.

Televizyonun yaygınlaşmasından önceki dönemde kişiyi bilgilendirici ve eğlendirici en önemli kitle iletişim aracı radyo ve basılı yayındı. Radyo çocuklarda ve gençlerde dinleme becerisinin gelişmesini sağlıyordu. Böylece çocuklar okullarda yaygın biçimde kullanılan anlatım yöntemine dayalı öğrenmeye hazırlanıyorlardı. Eğitim düzeyi yüksek ve maddi imkânları elverişli olan ailelerde çocuklar basılı yayına daha rahat ulaşabildikleri için okuma alışkanlığı kazanabiliyorlardı(Erden, 2001).

1980'li yıllarda televizyonun ve yayın saatlerinin artması ve yaygınlaşmasıyla, televizyon çocuk ve gençlerin hayatında giderek daha fazla rol oynamaya başladı. Televizyon hem görme hem de işitme duyularına hitap eden bir araç olunca çocuklar

yaşadıkları çevre ve bunun dışındaki yeni yaşam hakkında yeni bilgi ve beceriler edinmeye başladılar. Bu dönemde televizyon hem devlet denetiminde olup hem de tek kanaldan yayın yapmaktaydı. Bu da televizyonda eğitici ve çocuklar üzerinde olumlu etki bırakan yayınlar yapılmasını sağlıyordu.

1990'lı yıllarda özel televizyonların yayın hayatına geçmesi ve yayın saatlerinin artmasıyla televizyonun olumsuz yöndeki etkileri çocuklar üzerinde etki etmeye başladı. Reyting almak amacıyla çok renkli ve hareketli programlar dönemi başlatıldı. Doğasının bir sonucu olarak hareketli ve eğlenceli uyarıcılardan hoşlanan çocuklar için televizyon alternatifsiz bir eğlence aracı haline geldi. Daha sonra televizyonun eğitici ve bilgilendirici yönü giderek azaldı. Okul öncesi dönemde bu programlarla yetişen çocuklar, okul hayatını ve öğretmenin anlattıklarını sıkıcı bularak, derslerde sıkılmaya başladılar.

2000'li yıllarda bilgisayarların evlerde yaygınlaşması çocuklar tarafından oyun aracı olarak kullanılmaya başlamasını sağlamıştır. Bilgisayar oyunlarında çocukların düşünme ve karar vermeye dayalı becerilerini geliştirici özellikler bulunmakla birlikte, bilgisayar oyunlarının hareketli ve eğlenceli olması, çocukların bu tür deneyimlere alışmasına neden olmaktadır. Çocukların hızlı bir şekilde değişen, dikkat çekmek için özel olarak hazırlanmış bu tür uyarıcılara alışmaları, okul yaşantılarından sıkılmalarına, dikkatlerini uzun süre bir konuda toplayamamalarına sebep olmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklarına rağmen teknoloji olumlu yönde kullanılırsa eğitim öğretim faaliyetleri açısından yararlı olabilir. Örneğin televizyonun birden çok duyu organına hitap etmesi gidip görme imkânı olmayan ortamları sınıfa getirmesini sağladığından eğitim öğretim aracı olarak kullanılabilir. Ancak öğrencilerin medyadan olumlu etkilenmesinin yolu, öğretmen ve ailelerin işbirliği içerisinde bilinçli davranmalarına bağlıdır (Taş, 2005).

Zaman içinde buna benzer bir değişim oyuncaklarda da yaşanmıştır. 1970 ve 1980'li yıllarda çocuklar çok çeşitli oyuncak bulamadıklarından kendi yaratıcılıklarını kullanarak buldukları oyuncaklarla oynarken, 2000'li yıllardan itibaren oyuncakların çeşitlenip ucuzlaması çocukların kas gücü ve yaratıcılıklarını daha az kullanmalarına ve bunun sonucunda özellikle küçük kas gelişiminin yavaşlamasına sebep olmaktadır.

f) Ekonomik Etkenler

Bu değişimler daha çok sosyoekonomik statüsü yüksek ailelerde oluşan ve bu ailelerin çocuklarını etkileyen değişimlerdir. Bu etmenler çocukların kurallara uymaması, dikkatlerinin dağılması, dersi dinlemekten sıkılması ve ders çalışmaması..vb. sonuçlara sebep olmaktadır. Ancak bu davranışlar sınıf yönetiminde küçük davranış problemleri olarak ele alınmakta ve kontrol edilebilmektedir.

Diğer yandan ekonomik yapıdaki değişimlerle beraber kırsal alandan kentlere göçün artması, kentlerde yeni yoksul mahallelerin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle buralarda yetişen çocuk ve gençler okullarda daha önemli problemlere sebep olmaktadır. Varoşlarda bulunan veya buralara yakın olan okullarda son senelerde

oldukça fazla olumsuz olay yaşanmıştır. Bu şekildeki davranış bozuklukları hem kötü sonuç doğurmakta hem de giderilmesi göreceli olarak zor olmaktadır.

Yoksul bölgelerde görülen bir diğer problem; öğrencilerin okula devamsızlıkları veya tamamen okulu terk etmeleridir. Daha küçük yaşta çalışmaya başlayan öğrenciler okulu bırakmaktadırlar.

Araştırmalar orta derecedeki sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ailelerden gelen öğrencilerin akademik başarılarının, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ailelerden gelen çocukların başarılarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

g) Genetik Etmenler

Öğrencilerin davranışlarına etki eden etmenler doğum öncesinde, doğum anında ve doğum sonrasında geçirdiği olumsuzluklar sonucunda da olabilmektedir. (Çağlar, 2000) çocukların yaşadığı bu olumsuzlukları şöyle sıralamıştır:

Doğum Öncesi:

- Aile soyunda var olan kalıtsal hastalıklar
- Özellikle kalıtsal hastalığı olan akrabalar arasındaki evlilikler
- Anne ve baba arasındaki kan ve Rh uyumsuzluğu
- Kromozomal nedenler
- Annenin doğum yaşının altında ya da üstünde bir yaşta hamile kalması sonucu doğumlar

- Hamilelik sırasında doktor tavsiyesi dışında ilaç kullanımı
- Hamilelik sırasında annenin sigara, alkol, uyuşturucu kullanması
- Hamilelik sırasında iyonize röntgen ışınlarına maruz kalma
- Hamilelik sırasında yetersiz beslenme
- Hamilelik sırasında ateşli, bulaşıcı hastalık geçirme
- Hamilelik sırasında kaza, aşırı stres, zehirlenme ve travmaya maruz kalma
- Hamilelik sırasında sağlık kontrollerinin ve yapılması gereken testlerin yaptırılmaması

- Hamile kalmadan önce ve hamilelik döneminde alınması gereken vitamin ve minerallerin eksikliği

- Çok sayıda ve sık hamile kalınması veya doğum yapılması
- Annede yüksek tansiyon, kalp hastalığı, şeker hastalığı gibi hastalıkların bulunması

Doğum Anı:

- Doğumun sağlık kuruluşunda, sağlık elemanlarınca gerçekleştirilmemesi
- Doğumun beklenen süreden önce ve güç olması
- Bebeğin düşük doğum ağırlığı ile doğması
- Doğum esnasında bebeğin travmaya maruz kalması
- Doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması

Doğum Sonrası:

- Doğum sonrası bebeğin ağır ve ateşli hastalık geçirmesi
- Yeni doğan bebeğin sağlık kontrolünden geçirilmemesi ve gerekli testlerin yaptırılmaması

- Bebeğin aşularının düzenli olarak yaptırılmaması
- Ağır doğum sarılığı
- Bebeğin yetersiz beslenmesi
- Ev, iş, trafik kazaları
- Zehirlenmeler
- Doğal afetler
- Ailenin ve çevrenin eğitimsizliği (Cehalet)
- Bireylerin ihmal ve istismar edilmesi gibi olumsuzluklar öğrenci davranışlarına etki edebileceği yadsınamaz.

2- Sınıf Ortamı:

Öğrenci davranışlarına etki eden sınıf içi etmenler; sınıfın fiziksel yapısı ve sosyo-psikolojik ortam, eğitim programı ve öğretim yöntemleri, öğrenci özellikleri, öğretmen davranışları ve özellikleri olarak sıralanabilir.

a) Sınıfın Fiziksel Yapısı ve Sosyo-Psikolojik Ortam:

Okulun ve sınıfların fiziksel görünümüyle beraber mimari özellikleri de öğrenci davranışlarına etki edebilir. Sınıfın rengi, şekli, estetik görünümü ve ergonomik düzeni ile fiziksel özellikleri içinde bulunan kişilerin davranışlarını etkileyebilir (Erdoğan, 2000). Fiziksel ortamla ilgili bir diğer nokta da sınıfın temizliğidir. Sınıfta zemin, tavan, duvar, masa ve sıraların temiz olması gereklidir. Öğrencide temiz bir ortamı kirletme davranışı psikolojik olarak daha az, kirli ortamda ise daha çok olacaktır.

Seçkin fiziksel ortam, Seçkin davranışları, sıradan fiziksel ortam ise sıradan davranışların gösterilmesini sağlar. Gürültü, rahatsız edici, işitmeyi engelleyici veya zorlaştırıcı, dikkati dağıtıcı, fiziksel ve ruhsal sağlığı bozucu bir değişkendir. Sınıf içerisindeki gürültüyü azaltmanın temel yolu, sınıf kurallarının, gürültüyü de içine alması ve bu kurallara titizlikle uyulmasıdır. Gürültü olan bir sınıfta, söyleneni duyamayan öğrenci, bunu dile getirmekten de çekiniyorsa, eksik veya yanlış anlayabilir. Gürültüden dolayı öğretmenin anlattıklarını tekrarlamak durumunda kalması, zamanın iyi kullanılmasına engel olur.

Okulun yönetim yapısının çok merkeziyetçi ve bürokratik ya da tam tersine fazla esnek olması, yöneticinin yönetim biçimi, öğrenci davranışlarını etkileyebilir; yani öğretmenin öğrencilerle olan iletişim tarzı, uygulayacağı disiplin anlayışı, bir anlamda okulun yönetim felsefesinden etkilenebilir.

b) Öğretim Yöntemleri

Sınıf içerisinde öğrencilere istedik davranışları kazandırmaya dair bütün etkinlikler eğitim programları dikkate alınarak düzenlenir.

İyi bir eğitim programı;

- Amaç, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri arasında eşgüdüm sağlayan
- Öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerini karşılayabilen
- İşlevsel
- Esnek

- Uygulayıcılara rehberlik eden
- Uygulanması kolay ve bilimsel olmalıdır.

Fontana, müfredat programının öğrencilerin yaşamlarında yararlı bilgiler içerdiği, kendilerini ve diğerlerini anlamaları için gerekli bilgi ve becerileri öğrettiği ve onları mesleki anlamda geliştirdiği sürece ilgilerini çekeceğini belirtmiştir.

İstenmeyen davranışların programdan kaynaklanan sebeplerini ortadan kaldırmak için şu çalışmaların yapılması fayda sağlayabilir. Eğitim programının öğrencinin ilgi, istek, ihtiyaç ve gelişimi göz önünde bulundurularak düzenlenmesi, öğrenci merkezli yaklaşımın dikkate alınması, öğrenme-öğretme yaşantılarında aktif strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılması, bilişsel, psikomotor ve duyuşsal hedeflerin göz önünde bulundurulması, sosyal etkinlik ve kültürel faaliyetlere gerekli düzeyde yer verilmesi gibi unsurların dikkate alınması faydalı olacaktır.

Öğretmenlerin, öğrencilerin özelliklerini ve seviyelerini göz önünde bulundurarak, hangi davranışların kazandırılmasını hedeflemişse bunlara uygun yöntemleri bularak uygulaması gerekir. Ders işlerken devamlı aynı yöntemin kullanılması tekdüzeliğe yol açar. Böyle durumlarda öğretmen yöntemi değiştirerek öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamalıdır.

Öğretim yöntemleri gibi öğretim materyalleri ve öğrenme etkinlikleri öğrencilerin bilişsel gelişimine uygun olmalıdır.

c)Bireysel Faktörler:

Sınıfta bulunan öğrenciler farklı deneyimlere, farklı kişilik yapılarına, farklı ilgi ve yeteneklere sahip olarak heterojen bir yapı oluştururlar. Öğrenciler yöresel, dinsel veya farklı kültürel özellikler açısından birbirinden ayrılabilirler. Öğrencilerin yaşadıkları ortam ve durumun sebep olduğu risk etmeni, öğrencilerin davranış ve tutumlarında farklılıklar göstermesine sebep olur. Kapasiteleri doyurulmayan, ihtiyaçları karşılanamayan öğrenciler de özel ilgiye ve özel öğretime gereksinimleri vardır.

Öğrencilerin sosyo-ekonomik çevresi, ihtiyaçları ve kendine özgü özellikleri, sınıf içi davranışlarına yön veren önemli etkenlerdendir. Öğrenci, öğretmene aşırı bağımlılık sergiliyorsa, okulda öğretmenlerine ve arkadaşlarına karşı olumsuz tavırlar sergiliyorsa, başarısız olduğu zaman, kolaylıkla mutsuz oluyorsa, içe kapanık ve az konuşan biriyse, istenmeyen davranışlar sergileyebilir.

Öztürk (2005), başarı veya başarısızlığın da öğrencinin sınıf içi davranışlarına etki ettiğini hatırlatarak başarılı öğrencilerin vakitlerinin büyük bir bölümünü öğrenme etkinlikleri ile geçirebildiklerini, aynı zamanda bu çocukların daha çok bilgi ve beceri kazanma ve kendilerini geliştirme çabası içine girdiklerini belirtmiştir. Bu sebeple, eğer faaliyetler öğrencinin ilgi ve beklentilerini karşılayamıyorsa, öğrenciler kazandırılan davranışın önemine inanmıyorlarsa ve uygun ödüllendirme sağlanamıyorsa, öğrencilerde olumsuz davranışlara eğilim, okula ve öğretmenlere karşı olumsuz bir tutum geliştirme baş gösterebilir.

Öğrencinin görme ve işitme problemleri öğrencinin istenmeyen davranışlar sergilemesine sebep olmaktadır. Yazılanları iyi görmekte ve söylenenleri duymakta

sorun yaşayan bir öğrencinin istenen davranışları göstermesi oldukça zordur. Aynı zamanda öğrencinin kalıcı bir hastalığa sahip olması, fiziksel engeli bulunması veya herhangi bir vücut organının eksikliği, çevresindeki akranlarından farklı fiziksel gelişim özellikleri göstermesi vb. sebeplerle öğrencinin yapmak istediklerini fiziksel durumu nedeniyle yapamaması, arkadaşları arasında yeterli ilgiyi görememesi, kendisi ile sahip olduğu bu özellikler nedeniyle alay edilmesi öğrencilerin olumsuz davranışlar göstermelerine sebep olarak gösterilebilir (Keleş, 2010).

d) Öğretmen Faktörü

Eğitim - öğretimin en önemli öğelerinin başında öğretmen gelmektedir. Öğretmenin karakteri, öğretim tarzı, meslekteki tecrübesi, kültürü ve sağlığı gibi faktörler sınıf yönetimine etki etmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenin öğrencilere karşı tutum ve davranışı, dersteki dinamikliği, fiziksel özelliği, sesini kullanması, bilgisi, giyimi, öğretim yöntemi, öğrenci velisi ile işbirliği, sınıf kurallarının önceden tespit edilmesi gibi özellikleri de sınıf yönetimini etkilemektedir (İlgar, 2005).

Öğretmenlerin içinde buldukları psikolojik durum, mesleğini ve öğrencileri sevmesi, karakteri, inançları, disiplin anlayışı, öğrencilere karşı ilgileri, tutum ve davranışları gibi pek çok etkenin öğretmen ile doğrudan etkileşimde bulunan öğrencilerin, sınıf içinde olumlu ya da olumsuz yönde davranışlar sergilemelerine sebep olabilir.

Türkiye’de değişen eğitim programlarıyla, ağırlıklı olarak öğrenci merkezli öğretim uygulamalarına geçilmiştir. Bu durum öğretmene farklı roller yüklemiştir. Öğretmenin bu yeni rolü sadece öğretmek değil, öğrencinin öğrenmesini sağlamak sınıfta öğretim sürecini yönetmek ve yönlendirmek olmuştur. Öğretmene biçilen bu rol, kaliteli ve verimli bir öğretim için sınıfın çok iyi yönetilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Şentürk ve Oral: 2008).

Derse vaktinde başlamayan, öğrencileri arasında ayırım yapan, derse hazırlıklı gelmeyen, uzun konuşmalarla sürekli öğüt veren, dersi erken bitiren, kendine özgüveni olmayan, tükenmiş ve çocuklardan hoşlanmayan öğretmenler sınıfta istenmeyen davranışlar sergilenmesine yol açabilmektedir.

Sınıf Dışı Olumsuz Etmenlere Karşı Alınabilecek Önlemler

1. Aile ortamı demokratik bir ortam olmalı ve çocuklarla ilgili alınacak kararlarda çocukların da fikri alınmalıdır.
2. Ebeveynler arası ilişkilerin sağlıklı olması ve düzenlilik göstermesi sağlanmalı, davranış ve tutumlarında tutarlı ve yapıcı olmaları, çocuklarına karşı içten davranışları ve sevgi göstermeleri gerekmektedir.
3. Aileler çocuklarının sosyalleşmesini sağlama konusunda çocuklarına yardımcı olmalı ve çocuklarının bağımsız bir kimlik ve özgüven edinmelerinde yol gösterici olmalıdırlar.
4. Anne-baba çocuklarıyla olan ilişkilerinde dengeli olmalı, aşırı müdahaleci, aşırı koruyucu ve tümüyle ilgisiz davranışlar sergilememelidirler.

5. Ebeveynler akran gruplarının olumsuz etkilerini de göz önünde bulundurarak çocuklarının akran seçiminde onlara yardımcı olmalıdırlar.

6. Çocuklar ve gençler kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine karşı bu araçların bilgi edinme dışındaki işlevlerinden uzak tutulmalıdır.

7. Okulun fiziksel yapısı öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını yerine getirecek yeterlilikte olmalıyken kültürel yapısı olumlu bir yapıda olmalı, okul yönetimi ise aşırı merkezîyetçi olmamalı ve aşırı otoriteden sakınmalı, öğrencilerin sadece ders içindeki değil; ders dışındaki sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerini de desteklemelidir.

Sınıf İçi Olumsuz Etmenlere Karşı Alınabilecek Önlemler

1. Sınıfın içindeki öğrenci yoğunluğu, ısı, ışık, temizlik gibi fiziksel değişkenlerin belli ölçülerin altında olmaması gerekirken öğrenme ortamının etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için sınıflar öğrenci merkezli tasarlanmalıdır.

2. Öğretmenler, öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve düzeylerini tüm faaliyetlerde dikkate almalı onlara bir takım görev ve sorumluluklar vererek onların etkin bir şekilde grup çalışmalarına katılması sağlanmalı, ders esnasında öğrencilerin ilgisini çekebilecek öğrenme araç-gereçleri ve öğrenme yöntemlerini kullanmalıdır.

3. Öğretmen tutarlı, iyi iletişim kurabilen, tarafsız, güvenilir, ders içinde istekli, alanında uzman olmalı ve kişisel sorunlarını sınıf ortamına taşımamalı, öğrencilerin akademik başarılarını oldukları aşamadan daha üst düzeylere taşıyabilmek için yüksek başarı beklentisi içerisine girmelidir.

4. Öğretmen, öğrencilerin gizli güçlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamalı, öğrencilere gerekli fırsatları vermeli ve sık sık ödül-ceza uygulamaları yerine olumlu pekiştirici kullanmalı, sınıfta risk grubuna giren öğrencileri tespit etmeli, bu öğrencilerle çok yakından ilgilenmeli, onlara sevgi ve anlayış göstermelidir.

5. Öğrencilerin olumlu bulunan davranışları ödüllendirilerek teşvik edilmeli ve bu davranışları desteklenmelidir.

6. Sınıf ortamında davranış problemlerinin ortaya çıkmasını engellemek için öğretmenin iyi bir ders planı yaparak sınıfa gelmesi gerekmektedir.

7. Öğrencilerin gelişim dönemleri ve bu dönemlerin ortaya çıkardığı bireysel farklılıklar yakından takip edilmelidir.

8. Farklı alt kültür gruplarına mensup olan öğrencilerin bu farklılıkları kişisel değerlendirilmeli ve sınıfta kültürler arası bilinç oluşturulmalıdır.

BULGULAR, SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencinin davranışlarında sınıf dışı olduğu kadar sınıf içi etmenlerde etki göstermektedir. Bu etmenler şunlardır: Sınıfın fiziki yapısı ve donanımdan kaynaklanan sebepler, öğrenciden kaynaklanan sebepler, öğretmenden kaynaklanan sebepler, eğitim programı ve öğretimden kaynaklanan sebeplerdir. Öğrencinin psiko-sosyal bir birey oluşu, istenmeyen veya istenen davranışları göstermesinde, çevresinden, kişilik yapısından ve yaşadıklarından etkilenebileceğini göstermektedir. Sınıfta gösterilen tüm davranışlar, sınıf içinde bulunan öğelerin etkileşiminden ve

özelliklerinden kaynaklanır. Bu öğeler aynı zamanda olumlu ya da olumsuz tüm davranışların nedenleri olarak görülür.

Sınıf ortamındaki öğeler öğretmen ve öğrenci özelliklerinin yanı sıra sıraların düzeni, görüntü, ısı, aydınlanma gibi fiziksel ortamın özelliklerinden ve sınıftaki öğrenci sayısından da kaynaklanabilir. Doğada hiçbir şey kendiliğinden oluşmadığı gibi davranışlar için de bu kural geçerlidir. Hiçbir davranış, kendiliğinden oluşmaz ve ortaya çıkmaz. Davranışın, onun ortaya çıkmasına neden olan etkenler ve oluşumundan sonra onu takip eden sonuçlarla birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu sonuçlara göre davranışlar istenilen davranışlar ya da istenmeyen öğrenci davranışları olarak sınıflandırılabilir.

İstenen davranışları gösterebilen kişiler yetiştirmek olan eğitim çabalarının bu sonucu vermesi, birçok değişkenin uzun süre denetlenmesini gerektirir. Çevre, aile, okul, öğretmen, eğitim ortamı, eğitsel hazırlıklar, ilişki düzeni, istenilen davranış pekiştirici ve istenmeyeni önleyici değişkenleri bütünleştirildiğinde istenmeyen davranışlar azaltılabilir.

Öneriler

1- Öğrenciler gösterdikleri davranışların çoğunu arkadaş grupları içinde elde etmişlerdir. Öğrencinin sınıf dışında ilişki kurduğu arkadaş gruplarının yaptıkları bilinmelidir. Davranışı değiştirilmek istenen öğrencinin, değiştirmek istediğimiz davranışı gösteren arkadaş gruplarına yönlendirilmesi için okul, aile ve öğretmen hep birlikte işbirliği yapmalıdır.

2- Amacı öğrencileri eğitmek olan okul, çevresini de eğitmelidir ki bunu yaparsa, o çevreden okula gelecek öğrencilerin bazı davranışları daha okula gelmeden düzeltilmiş olur.

3- Çocuğun sevgi ve güven ortamı içinde, sağlıklı olarak yetişmesi aileye bağlıdır. Çocuğun davranışlarına yön vermek, kurallara uyumunu sağlamak, rehberlik etmek ailenin görevleri arasında yer alır. Ayrıca aile zor durumlarda çocuğun yanında yer alıp onu desteklemelidir.

4- Eğitim sistemi içinde okulların temel görevi öğrencilerine istenilen davranışları kazandırmak ve bunun için çevreyi gerekli bir biçimde düzenlemektir. Toplumda meydana gelen değişimler okuldaki yönetici ve öğretmenlerin de düşünüş ve davranışlarında değişimleri zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle okul yöneticisi ve öğretmenler bu gelişmelerin öncüsü ve gerekli yeniliklerin uygulayıcısı olmalıdır.

5- Sınıfın en yakın dış çevresi üst sistemi olan okulun her özelliği sınıfın içini etkiler. Okulun fiziksel yapısı, görünüş, kullanış, sağlık koşullarına uygun oluşlarından uygun ve çekici olmalıdır.

6- Sınıf içindeki istenmeyen öğrenci davranışları çeşitlidir. Bu davranışlardan bazıları öğrencilerin ilgisizliklerinden kaynaklanırken sergiledikleri istenmeyen davranışların etkileri de kısa süreli olur. Derse isteksiz olan öğrenci, dışarıyı izleyebilir, sınıfta ıslık çalabilir veya hayal kurabilir. Öğretmen bu noktada istenmeyen davranışlara çok ileri düzeyde tepkiler vermekten kaçınmalıdır.

7- Öğrencilerin ilköğretimin birinci ve ikinci evresinde ve ortaöğretim döneminde gelişim özellikleri farklılık gösterdiğinden öğretmenlerin sınıf yönetimi uygulamaları da farklılık göstermelidir.

8- Öğrencilerin birçok davranışı öğretmenlerin yaptığı veya yapmadığı davranışlar sonunda oluşur ve her davranışın bir nedeni vardır. Hiçbir davranış sebepsiz olamaz. Hangi davranışın hangi öğrenci tarafından ne şekilde algılandığını bilmek mümkün değildir. Öğretmenler, sergiledikleri davranışların nelere yol açabileceğini iyi planlamalıdır.

Sonuç olarak; öğrenci davranışlarını etkileyen sınıf içi ve sınıf dışı birçok etmen bulunmaktadır. Bu etmenler sonucunda istenlik ya da istenmeyen öğrenci davranışları oluşmaktadır. İstenmeyen öğrenci davranışlarını sebepleri belirlenerek kontrol altına almak mümkündür. Bunun için öğrenci davranışlarının sınıf içi ve sınıf dışı sebepleri araştırılmalı ve bu davranışları değiştirmek için gerekli uygulamalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARICAK, T. (2004). Sınıf İçi Disiplin. M. Gürsel, H. Sarı, B. Dilmaç (Ed). Sınıf Yönetimi. Konya: Eğitim Kitabevi.
- ATAMAN, A. (2000). "Sınıf İçinde Karşılaşılan Davranış Problemleri ve Bunlara Karşı Geliştirilen Önlemler. Küçükahmet, L. (Editör). Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, 171-191. Ankara: Nobel Yayınları.
- ÇAĞLAR, D. (2000). Aile Eğitimi. Özel Eğitimde Aile Eğitimi Sempozyumu. MEB Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara.
- ERDEN, M. (2001). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- ERDEN, M. (2005). Sınıf Yönetimi. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ERDEN, M. (2008). Sınıf Yönetimi. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- ERDOĞAN, İ. (2000). Okul Yönetimi ve Öğretim Liderliği. Sistem Yayınları, Ocak 2000, İkinci Baskı: Ekim 2000.
- ERTÜRK, S. (1998). Eğitimde program Geliştirme. Ankara: Meteksan Yayınları
- FONTANA, D. (1985) Classroom Control Understanding And Guiding Classroom Behaviour. London: British Psychological Society.
- GÜNDÜZ, Yüksel. "Öğretmenlerin Sınıf Yönetimindeki Yeterlilikleri", Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- ILGAR, L. (2005). Eğitim Yönetimi, Okul Yönetimi, Sınıf Yönetimi. İstanbul: Beta Yayınları.
- KARASAR, N. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık
- ÖZTÜRK, B. (2002). "Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi" Sınıf Yönetimi. (Editor: Emin Karip), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÖZTÜRK, B. (2005). "Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi", Sınıf Yönetimi. (Editor: Emin Karip), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- ŞENAY, K.(2011). İlköğretim Okulları Birinci Kademedeki Görevli Yönetici Ve Öğretmen Algılarına Göre İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Önleme Yöntemleri, Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- ŞENTÜRK, H. ve ORAL, B. (2008). Türkiye’de Sınıf Yönetimi İle İlgili Yapılan Bazı Araştırmaların Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 2-13.
- ŞİŞMAN, M. & TURAN, S. (Ed). Sınıf Yönetimi içinde (s. 42-56), Ankara: Öğretici Yayınları
- TAŞ, A. (2005). Sınıf Yönetimini Etkileyen Etmenler. *Etkili Sınıf Yönetimi*. Ankara: AnıYayınları.
- YENER, F. (2011) Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Çözümünde Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışlarının Önemi Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- YİĞİT, B. (2005). Sınıfta Disiplin ve Öğrenci Davranışlarının Yönetimi. *Sınıf Yönetimi* (185–204), M. Şişman ve S. Turan (Ed.), Ankara: Pegem A Yayıncılık.